

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:**KERKELIJK LEVEN 437**G.J. van Middelkoop
Samensprekingen met
Christelijke gereformeerden**MEDITATIEF 442**A.M. de Hullu
Grote voorjaarschoonmaak**WANDELEN MET GOD 443**E.A. de Boer
Homo = mens**UIT ALLE VOLKEN 447**W. M. Bakker
Loterij**MAN, VROUW EN KERK 448**E.A. de Boer
Vrouwen-diakonen**KERKGESCHIEDENIS 453**C. Hoksbergen
Rondom 1905**en verder..**Meegelezen
Persbericht**KERKELIJK LEVEN / G.J. van Middelkoop**

CAMENSPREKINGEN MET CHRISTELIJKE GEREFORMEERDEN

Ook na de synode van Leusden hebben we als Gereformeerde Kerken gewerkt aan meer kerkelijke eenheid van 'gereformeerde belijders'. Plaatselijk waren er positieve ontwikkelingen. Daarnaast waren er ook landelijke contacten, De deputaten die door de synode werden aangewezen om voor de kerken te werken aan kerkelijke eenheid kwamen met een uitvoerig rapport. Ze melden, dat het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken goede voortgang lief zien. Samen met de deputaten van die kerken kwamen ze met voorstellen voor een 'federatief groeimodel'. De contacten met de Nederlandse Gereformeerde Kerken boden meer perspectief dan vroeger het geval was. Verder komt het Contact Orgaan Gereformeerde Gezindte COGG nu in beeld voor breder overleg met gereformeerden buiten de Gereformeerde Kerken. Op een tweede conferentie 'Werken aan Eenheid' werd met afgevaardigden van zo'n honderd kerken gesproken over de landelijke en plaatselijke activiteiten.

Vandaag kijken we naar de samensprekingen met de Christelijke Gereformeerden.

hard gewerkt

De veertien leden van het deputaatschap hebben de afgelopen

periode hard gewerkt. Naast twaalf interne vergaderingen waren er twaalf met de CG deputaten, vijf met die van de

NGK, besprekingen met de COGG en diverse conferenties. Voor een goede voortgang moest natuurlijk ook veel voorbereidend en uitvoerend werk gedaan worden, met name in een zorgvuldige redactie van de nodige stukken. Eind augustus 2001 verscheen een rapport van 63 pagina's, gevolgd door twee aanvullende rapportages in 2002.

Inzake de samensprekingen met de CGK gaf Leusden aan deputaten opdracht, te zoeken naar wegen en middelen om kerkelijke eenheid te bereiken, niet alleen landelijk, maar ook plaatselijk. In de afgelopen jaren waren deputaten en synodes het

eens geworden over twee oude knelpunten, de toeëigening van het heil en de kijk op de kerk. Ook plaatselijk moet men die eensgezindheid zien en ervaren. Verder moest aandacht gegeven worden aan de situatie dat Christelijke Gereformeerden nogal eens in een andere plaats naar de kerk gaan en dat niet iedere predikant op elke kansel welkom is. En ook aan de vraag hoe je als kerk omgaat met publicaties die het Schriftgezag raken.

Een heel belangrijke vraag die Leusden aan deputaten meegaf, was de vraag of we de eenheid tussen GKV en CGK kunnen bereiken door eerst een federatie te vormen. Daar komt dan de vraag bij hoe we moeten omgaan met situaties waarin er plaatselijk ook een relatie is met een NG kerk. En breder, hoe het beleid van beide kerken op allerlei gebied meer op elkaar kan worden afgestemd.

Hoe zijn deputaten met deze opdrachten omgegaan?

gezamenlijke activiteiten

De vele gesprekken met de CG deputaten waren steeds open en opbouwend. Daarnaast zetten deputaten samen met hen diverse activiteiten op:

* Zij hielden een vergadering met kerken waar sprake is van *kanselruil*: Delft, Deventer, Drachten, Enschede, Goes, Haarlem, Hasselt, Winschoten en Zoetermeer. Daarbij kwamen aan de orde de vraag hoe te handelen wanneer er ook sprake is van samenwerking met een NG kerk, zeker wanneer daar vrouwelijke ambtsdragers zijn. Binnen de gemeente is niet iedereen even positief over de samenwerking; de synode van Berkel heeft als regel gesteld dat voor verdere stappen voldoende draagvlak moet bestaan. Na kanselruil kan gedacht worden aan het sturen

van waarnemers naar elkaars classis en eventueel aan fuseren, maar hier duikt de vraag op, hoe dat moet als je landelijk nog niet zover bent.

* Een tweede gezamenlijke activiteit was het sturen van twee *brieven* naar de kerkenraden van beide kerkverbanden. In maart 2000 werden de kerken gestimuleerd aandacht te geven aan wat landelijk was bereikt en besloten. Verzocht werd dit ook in de gemeente te brengen. En verder om ook plaatselijk contact te zoeken met elkaar. Een jaar later werd navraag gedaan wat het resultaat van de eerste brief was geweest. Onze deputaten vinden het aantal reacties verblijdend. 109 kerkenraden reageerden, maar in niet meer dan 35 gevallen bleek er sprake van een positief contact. Op een totaal van 272 kerken kan ik dit nog niet zo overweldigend vinden.

* Op 7 februari hielden deputaten een gezamenlijke *conferentie* voor ruim 250 Gereformeerde en Christelijke Gereformeerde predikanten, die naar meer smaakte.

* Naast deze activiteiten werd met elkaar gesproken over *ongewenste situaties* in het kerkelijk leven; de CGK willen daar niet in berusten, maar voorzichtigheid is geboden. Gemeld werd dat met dr. R. Loonstra en zijn kerkeraad gesproken wordt.

naar een federatie?

Zou een federatie tussen de GKV en de CGK een goede weg kunnen zijn om tot eenheid te komen? De synode van Ommen van 1993 vroeg deputaten dit eens te bekijken. Ze stelden een stuk op dat in 1996 in Berkel positief werd ontvangen. Het is dan ook opgenomen in het boekje *Werken aan eenheid*, dat in 1997 uitkwam (blz. 102-111). Ook de hoogleraren Van 't Spij-

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
PROF DR. B. KAMPHUIS

OVERIGE REDACTIELEDEN.

DR. E.A. DE BOER.

DRS. A.L. M. DE BRUIJNE,

DRS. I.D. HAARSMA, DRS. P. HOUTMAN,

DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES,

J. WESTERT.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. E. BRINK.

J.M. DE JONG,

DRS. G. HOKSBERGEN,

DRS. A.S. VAN DER LUGT.

DR. J. SMELIK, DRS. H. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT

H. PRINS, Meulenbeeldlaan 159. 7602 XK Almere.
tel. 0546-870843. E-mail: reformatie@wxs.nl

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie. Postbus 24, 8260 AA Kampen

UITGEVER.

Print Media bv. Bedum. Technische Realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum.

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES,

Scholma Druk, postbus 7, 9780 AA Bedum.

Telefoon 050 - 3013636 Fax 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie)

E-mail: reformatie@scholma.nl

Aanlevering advertenties in overleg

ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENT

€ 47,- per jaar Studenten € 35,- per jaar (binnenland). € 92,50,- per jaar (buitenland)

Opzegging dient 1 maand voor het verstrijken van het lopende jaar te geschieden

Losse nummers € 1,20 (incl. Porto).

Oe Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah
Tel (0521) 515946

ADVERTENTIES:

Prijs: € 0,45 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

ker en Te Velde schreven over de mogelijkheden van een federatie. Wat moet je daaronder verstaan? Deputaten zien het als een verbinding tussen twee kerkverbanden, waarbij ze aan de ene kant een bepaalde mate van zelfstandigheid en eigenheid behouden, maar aan de andere kant in verschillende opzichten als een nieuwe eenheid functioneren en optreden. Het is een vast samenwerkingsverband, dat losser of strakker kan worden opgezet, maar in ieder geval de geloofseenheid als basis kent. Een federatie is mogelijk wanneer de kerken zich binden aan Bijbel, belijdenis en een gereformeerde kerkorde. Zo'n federatie is niet het einddoel; het is een tussenfase om te komen tot fusie, tot eenheid en samenleven van kerken die op hetzelfde fundament staan.

Zowel Leusden als Haarlem-Noord gaven aan deputaten opdracht na te denken over de wenselijkheid en de eventuele vormgeving van een federatie van CGK en GKV. Het onderwerp stond dan ook vrijwel elke vergadering op de agenda. Uiteindelijk rolde eruit, dat we ervoor moeten oppassen de dingen te forceren en van boven af op te leggen. We moeten er rekening mee houden, dat er een grote variatie is in de plaatselijke relaties tussen de kerken. Dat vraagt om ruimte voor groei. Al gaandeweg kunnen banden worden gelegd en aangehaald. We kunnen vaststellen, dat beide kerkverbanden zich nu op de weg naar eenheid begeven. Dat is een belangrijke stap: we gaan op weg naar federatie, maar dan in de vorm van een *federatief groeimodel*. Je loopt eerst eens bij elkaar binnen. Je gaat elkaar steeds beter kennen, waarderen en vertrouwen. Uiteindelijk woon je onder één dak. Er blijft een zekere ruimte voor verschei-

denheid, voor schriftuurlijke pluriformiteit. Maar belangrijker is, wat de kerken gezamenlijk al hebben geconstateerd, dat ze ten diepste geestelijk één zijn. Volgens deputaten hoeven de kerken dat plaatselijk niet nog eens over te doen. Omdat we het landelijk eens zijn geworden, zou plaatselijk in principe overal kanselruil mogelijk moeten zijn. En zouden de leden die in de ene kerk aan het avondmaal mogen, ook in de andere aan die tafel welkom moeten zijn. Het toegroeien naar een federatie zou ook daarin moeten uitkomen dat allerlei bredere activiteiten in beide kerkverbanden meer op elkaar afgestemd worden en deputaatschappen gaan samenwerken.

formele verbondenheid?

Het federatief groeimodel roept bij mij wel een aantal vragen op. De twee zelfstandige kerkverbanden hebben landelijk geconstateerd dat er een geestelijke eenheid tussen hen bestaat. Zij willen niet in de weg van grote stappen, snel thuis, haastig tot een vereniging komen. Einddoel is wel een fusie tot institutaire eenheid, maar als tussenfase wordt eerst voor een federatie gekozen. Dat klinkt niet gek. Maar strikt genomen wordt nu niet een federatie voorgesteld, maar een federatief groeimodel. En dat is minder duidelijk. Dat er groei moet zijn in de toenadering tot elkaar en dat de banden eerst wat losser zijn en gaandeweg strakker worden, is begrijpelijk. Maar de vraag is nu: is *het een toenadering binnen een kader waarin we ons al aan elkaar verbonden hebben?* Ofwel: doen beide kerken eerst een duidelijke uitspraak dat ze de weg naar vereniging inslaan en wordt vervolgens de tijd genomen om die vereniging steeds verder gestalte te geven?

Dan volgt de groei op een principe-uitspraak of intentieverklaring dat beide kerkverbanden - die al eerder geestelijke eenheid met elkaar constateerden - nu ook in een zekere formele verbondenheid samen verder willen gaan.

Een dergelijke uitspraak lijkt mij belangrijk omdat ze het kader aangeeft waarbinnen de verdere groei-elementen een plaats krijgen, waardoor deze niet toevallig en vrijblijvend zijn. Verder lijkt het me een dergelijke uitspraak ook belangrijk voor de helderheid waarmee beide kerken opereren in het bredere veld van 'gereformeerde belijders', waar incidenteel plaatselijk kerkelijke banden kunnen groeien met een Nederlands Gereformeerde kerk, of met een gemeente van Gereformeerde Bondskarakter of een Gereformeerde Gemeente. Zonder die helderheid dreigen verwarring en kerkelijk indifferentisme, naar ik meen.

In de voorstellen van deputaten mis ik een dergelijke duidelijke uitspraak. Maar als we die niet doen, kan er misschien van alles groeien, maar is er strikt genomen geen sprake van een federatie tussen beide kerkverbanden. Dat lijkt me organisatorisch geen geslaagde weg om tot eenheid te komen. En nog belangrijker is het dat we verantwoord moeten omgaan zowel met de plaatselijke kerkelijke situaties als met de onderlinge verbondenheid in het kerkverband. Hier is grote zorgvuldigheid geboden!

goede zorg voor eigen kerkelijk leven?

Naast deze onduidelijkheid inzake de formele vormgeving van het federatieve groeimodel roept ook de alledaagse kerkelijke praktijk in de fase van het federatieve naar elkaar toegroei-

en vragen op. In het voorgestelde groeimodel loop je eerst eens bij elkaar binnen, zeggen deputaten. Hoe gaat dat? Zij stellen, dat het federatief groeimodel op geen enkele wijze afbreuk wil doen aan het eigen gemeentelven van zowel de plaatselijke CGK als de GKV. Je hebt te maken met twee zelfstandige kerkverbanden en ook plaatselijk met twee zelfstandige kerken. Daarbij geldt, dat we onze eigen bijeenkomsten niet moeten verzuimen. Verwarring en onoverzichtelijkheid moeten voorkomen worden. Opzicht en tucht moeten kunnen functioneren. De goede orde omwille van de vrede laat de leiding van de gemeente bij de kerkenraad. Die beslist waar, wanneer en hoe er gehandeld wordt **ten** aanzien van (gezamenlijke) kerkdiensten en andere al dan **niet** gemeentebrede activiteiten die in het kader van het federatief groeimodel passen. Je zou plaatselijk vooral de geestelijke vorming en groei kunnen bevorderen om in de eerste plaats **geestelijk** de eenheid te (gaan) beleven. Gemeenschappelijke studie in de Bijbel, belijdenis en kerkgeschiedenis zouden prima kunnen werken. Er zouden ontmoetingen van ambtsdragers georganiseerd kunnen worden. Je kunt ook denken aan onderlinge afstemming of samenwerking in het plaatselijke evangeliseren.

Dit alles is mooi gezegd, maar liet is de vraag of de praktijk zo beheersbaar zal blijken. Kerkbesef staat niet bijster **hoog** genoteerd in onze tijd. Er is sprake van shoppen **en** de Christelijke Gereformeerden kennen nu al teveel perforatie **van** kerkgrenzen. Elders in het rapport van deputaten lezen we **dat** we verwarring moeten voorkomen en een proces van desintegratie moeten afremmen, zodat we als kerken de eenheid niet verlie-

zen. De CG synode van Haarlem-Woord sprak uit dat met de eenheid die in eigen kerkverband ontvangen is zorgvuldig moet worden omgegaan en dat die niet in gevaar mag komen bij het zoeken van eenheid met de GKV (dat geldt ook plaatselijk, lijkt mij). Behartigenswaardige opmerkingen, die er mijns inziens te meer om vragen dat we duidelijkheid scheppen of CGK en GKV nu werkelijk samen met elkaar op weg willen, of dat de nagestreefde (plaatselijke) eenheid er één is naast andere contacten met NGK, GB of GG. Of dat in sommige gevallen zelfs de voorkeur wordt gegeven aan een van die contacten boven die tussen CGK en GKV. Verwarring daarin leidt licht tot geestelijke schade inzake onze liefde voor de kerk en onze inzet daarvoor. En dat betekent ook een aantasting van bepaalde belangrijke aspecten van ons geloof.

cg synode: voorzichtig aan!

Inmiddels heeft de synode van de CGK zich op 20 november 2001 gebogen over de voorstellen van gezamenlijke deputaten. Zij besloot, dat het 'federatieve groeimodel' een goede vorm is om aan de gevonden eenheid in een proces van geleidelijkheid verder gestalte te geven, maar ze besloot tevens op dit moment niet tot invoering daartoe over te gaan.

De synode kwam tot deze besluiten, omdat van **meer** van de helft van de gemeenten niet bekend is, hoe zij denken over het verder vormgeven aan de eenheid. Er is niet specifiek gevraagd naar het oordeel van de kerken over een federatie. Het invoeren van een federatie nu zou teveel ervaren kunnen worden als een van bovenaf opgelegde zaak, wat ook in 1892

moeite gaf. Daarnaast signaleerde de synode ook een meer inhoudelijk probleem: deputaten zijn het wel met elkaar eens geworden, maar ligt dat op plaatselijk vlak ook zo? Met het oog hierop besloot de synode, de kerken op voorzichtige wijze **te** raadplegen over de wenselijkheid van en de mogelijkheden voor invoering van het 'federatieve groeimodel'. Ook de GKV zouden dat in eigen kerkverband eens moeten navragen.

plaatselijk en landelijk

Tenslotte wil ik ook even met u kijken naar het rapport dat de CG deputaten 'voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland' uitbrachten voor hun synode van Leeuwarden 2001. Daarin staan twee onderdelen die ook voor ons nadenken interessant zijn. Deputaten hebben zich bezonnen op de verhouding plaatselijke gemeente en landelijk kerkverband. De vorige synode sprak uit, dat **volgens** het gereformeerd kerkrecht de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente ook inzake samenspreking en samenwerking met andere kerken van betekenis is. Het zou onjuist zijn als plaatselijke ontwikkelingen gchlokkeerd zouden worden, doordat je landelijk nog **niet** **zover** bent. Maar omgekeerd mogen plaatselijke ontwikkelingen op geen enkele wijze een bedreiging vormen voor de loyaliteit ten aanzien van het eigen kerkverband en geen negatieve gevolgen hebben voor de eenheid daarvan.

Je hebt te maken met de plaatselijke kerk **en** met de bovenplaatselijke kerk. Hoe verhouden die zich tot elkaar? Deputaten stellen, dat het **niet** zo is, dat de bovenplaatselijke kerk op het tweede plan staat, als een bun-

deling van individuele autonome plaatselijke kerken. En ook is het niet zo, dat de plaatselijke gemeente alleen maar een organisatorische onderafdeling is van de bovenplaatselijke kerk. Reide zijn belangrijk en dan **niet** **allereerst** organisatorisch bezien, maar gezien vanuit de eenheid in de inhoud van het geloof. Behoud van zuiverheid en een-dracht zijn daarbij van groot belang, zoals je ziet bij het apostelconvent van Handelingen 15. Het kerkverband **heft** de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente dan ook niet op. Maar het is een kader waarin de kerken elkaar bijstaan en dienen. In het bijzonder draagt deze wijdere gemeenschap de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het behoud van de gezonde leer. Ook bij het streven naar plaatselijke kerkelijke eenheid moet je dan ook oog houden voor de zusterkerken. We moeten bij elkaar houden wat volgens de Schrift hij elkaar hoort, zowel de roeping tot eenheid op lokaal niveau als die binnen het kerkverband.

eigenheid van de CGK

Verder bezonnen de CG deputaten zich op de vraag welk gewicht je mag geven aan zaken als eigen kerkelijke cultuur, eigen kerkelijke identiteit en de bewaring van interne kerkelijke eenheid.

Het eigene van de CG kerken ligt volgens deputaten wel het meest in de prediking. Daarbij gaat het om zaken als de toe-eigening van het heil, het belofte-karakter van het verbond (er zijn twee soorten kinderen des verbonds), het werk van de Heilige Geest, de verhouding van Woord en Geest, de bevinding in het geestelijk leven. Dit alles leidt tot een persoonlijke prediking die van fundamenteel

belang wordt geacht. Christelijke Gereformeerden voelen zich sterk betrokken bij hun Theologische Universiteit en de Schooldagen, de buitenlandse zending en de evangelieverkondiging onder Israël. De Bond van CG vrouwenverenigingen en de CG vereniging voor jeugdwelzijn (nu SGJ) betekenen veel voor hen. In deze en andere activiteiten kennen ze een beleving van de gemeenschap der heiligen die kerkopbouwend kan zijn. Daarbij moet worden opgemerkt dat de beleving van de eigen identiteit in de ene gemeente anders is dan in de andere, zodat deputaten zelfs van meervoudige identiteiten spreken.

Rij een samengaan met de GKV komen ook zwakke punten van de CG identiteit en cultuur in beeld. De CGK hebben, zeggen deputaten, nauwelijks een visie ontwikkeld op een roeping in de maatschappij, op het gebied van politiek, onderwijs, of sociale verhoudingen. 'Waar de prediking **zich** vooral heeft geconcentreerd op het persoonlijk geestelijk leven, de persoonlijke verhouding tot de Here, en daarin als herkenbaar werd beleefd, is van ethische toerusting op een verantwoordelijkheid in de samenleving veel minder sprake. Een gereformeerde visie op het Koninkrijk van God - breder dan wat in de binnenkamer aan de orde is - is in de CGK **niet** te zoeken. Een missionaire manier van kerk-zijn, met bewegingheid voor de zielen van mensen **zonder** God in de samenleving rondom, is nauwelijks aan te wijzen.' Een zwakte is ook, dat de bestaande verscheidenheid in het geestelijk leven binnen de CGK niet makkelijk bespreekbaar blijkt te zijn. En dat interne gesprek zou er toch ook moeten zijn, als je extern samenspreekt.

In het eigene van eigen kerk en cultuur zitten normatieve elementen en niet-normatieve. De normatieve, waarin het aankomt op het recht doen aan het Woord in overeenstemming met de belijdenis - die **een** uiting is van de gemeenschappelijke onderworpenheid aan de Schriften - zullen we moeten en willen bewaren. Als het gaal om bepaalde gewoonten in **de** liturgie, om een bepaald taalgebruik, om een wij-gevoel, dan zijn die niet onbelangrijk, maar als **het** nodig is hier iets op te geven terwille van de eenheid van Christus' kerk, **moet** dat geen probleem zijn. Op de weg naar eenheid zijn wijsheid en geduld nodig. Bezonnenheid en geduld passen zeker bij de Geest van God, maar de Geest des Heren leert ons niet tegelijk ja en nee te zeggen.

Tot zover deputaten van weerskanten over de groei naar eenheid tussen de Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken. Volgende week over de contacten met de Nederlands Gereformeerden en het COGG.

Drs. G.J. van Middelkoop is eindredacteur van dit blad.

Zodra de onreine geest van de mens is uitgevaren, gaaf hij door dorre plaatsen om rust te zoeken, maar hij vindt die niet. Dan zegt hij: Ik zal terugkeren naar mijn huis, waar ik ben uitgevaren; en als hij komt, vindt hij het leegstaan en geveegd en op orde. Dan trekt hij heen en neemt zeven andere geesten mede, bozer dan hijzelf; en zij komen binnen en wonen daar. En het wordt met die mens in het einde erger dan in het begin (Matteüs 12:43-45).

schoonmaak

Oud is de gewoonte om in de tijd voor Pasen het hele huis schoon te maken. Van boven tot beneden wordt alles van zijn plaats gehaald, er wordt gesopt en geboend. Al het vuil dat in de loop van de winter over het hoofd gezin was werd weggehaald. Tot in de kleinsie hoekjes en gaatjes was alles weer brand-schoon.

Natuurlijk, je kunt het in onze tijd anders aanpakken dan vroeger. Maar die ouderwetse aanpak had zijn voordelen. Er blijft altijd wel hier of daar wat ongerechtigheid zitten. En met de grote schoonmaak verdwijnt dat weer eens allemaal.

bezinning

Oud is de gewoonte om in de tijd voor Pasen geestelijk schoonmaak te houden. Een tijd van bezinning en vasten. Een tijd om bijzonder stil te staan bij het werk van Christus. En extra te beseffen dat je er als zondaar helemaal van afhankelijk bent. Weer eens nadenken bij vastgeroeste gewoontes. Bij goede gewoontes, die je soms zonder

veel overtuiging volhoudt. En bij slechte gewoontes waar je je te gemakkelijk mee verzoent. Natuurlijk, je moet elke dag nadenken over je leven, hoe het er tegenover God uit ziet. Maar die bezinningstijd voor Pasen had zijn voordelen. Want er blijft altijd wel hier of daar wat ongerechtigheid zitten, waar je bij in de dagelijkse schoonmaak niet bij komt.

Schoonmaken betekent dat je eerlijk naar jezelf moet kijken. De slechte kanten van je gedrag en je houding onder ogen zien. Juist die dingen die je eigenlijk niet wilt zien. Je kijkt er het liefst maar omheen, omdat je weet dat je anders jezelf aan moet pakken. Ophouden verstoppertje te spelen, dat is het begin van de schoonmaak.

En dan ook doorpakken. Door de kracht van de Heilige Geest. Vechten met gevouwen handen.

leeg huis

Maar schoonmaken is ondenkbaar werk. Je bent klaar. Alles staat er glimmend bij. Je staat nog met het zweet op je voorhoofd. En direct begint het nieuwe vuil de plaats van het oude

vuil in te nemen.

Hetzelfde zie je bij het breken met die slechte gewoonte. Het heeft je veel moeite gekost. Maar cindelijk is het je gelukt. Maar zo gemakkelijk komt er weer allerlei ongerechtigheid voor in de plaats.

Het lijkt sprekend op het verhaal van die man of vrouw die van de onreine geest bevrijd is. Een leeg huis, klaar om er in te trekken.

Zo treft de boze geest het aan als hij met zeven anderen terugkomt. Dat gebeurt als de Heilige Geest het lege huis niet gaat vullen om Christus er te laten wonen.

vol huis

Ook ik ben een leeg huis als ik alleen maar slop met verkeerde dingen. Ik ben misschien wel heel tevreden met het resultaat. Maar ondertussen realiseer ik me niet dat er al weer van alles voor in de plaats gekomen is. Als ik met geldverkwisting weet te breken, kan de gierigheid er voor in de plaats komen. Als ik mijn twijfel weet te overwinnen kan hoogmoed of valse gerustheid mijn nieuwe zonde worden. Zo gaat het als je tevreden bent met het wegdoen van bepaalde zonden. Het lege huis moet voor Christus zijn. Zijn gedrag en zijn levenshouding moeten in mij gaan wonen.

Ds. A.M. de Hullu is predikant van de Gereformeerde Kerk te Bunschoten-Oost

wandelen met God

Een jeugdroman over homofilie

'Mef trillende vingers stopf Rombout de cd-rom van zijn vader in de computer. Hoe noemde moeder het ook weer? Een "gruwel". Rombout tikt het woord in. Binnen een seconde verschijnen alle bijbelse gruwelen op zijn scherm, Na enig zoeken vindt hij de tekst die zijn moeder bedoelt: Leviticus 18:22 ... Gemeenschap met een man ... een gruwel is het ... Maar een warme hand op jouw hand ... is dat ook een gruwel? "Ach wat! Ik ben helemaal geen homo", zegt Rombout bijna hardop. "Peter pakte mijn hand vast en niet andersom."

Leesverslag

Een citaat uit de jeugdroman *De witte kiezel* van de auteur Frans van Houwelingen, bekend door zijn kinderboeken. En van zijn eerste jeugdroman, *Patatje oorlog*. Iets meer dan een jaar geleden verscheen zijn tweede. De omslagtekst verradt niet met zoveel woorden wat het thema is: de verwarrende ontdekking door een jongen van zijn homofiele identiteit en de noodgedwongen 'coming out'. Een ontroerend boek. Confronterend ook. Voor jongens en meisjes, mannen en vaders, voor vrouwen en moeders.

Direct na verschijning heb ik deze roman gelezen. Die raakte mij diep. Toen al wenste ik er een recensie over te schrijven. Toch deed ik het aanvankelijk niet. Ik moest verder over dit boek, over de impact en de strekking nadenken. Een literaire beoordeling ligt niet op mijn weg. Misschien een ethische beschouwing? Of overvraag je een roman dan, zeker een voor de jeugd? Gesprekken met ouders van homofiele kincleren deden mij *De witte kiezel* herlezen. Ze ken-

den deze roman niet. Hun kinderen zijn allang de jeugd ontgroeid. Ik besloot er toch over te schrijven. Want het verbaast me dat deze jeugdroman niet meer bekend geworden is. Misschien omdat de flaptekst het geheim van het boek bewaart? Omdat ik graag zou willen dat dit boek als roman gelezen en gedeeld wordt, schrijf ik erover. In de vorm van een leesverslag. Een ervaring om te delen. Te leren delen in de levensweg van homofiele broers en zussen.

Een gewone jongen

Iets over de inhoud. De hoofdpersoon, Rombout, is een gewone jongen. Jongste zoon in het gezin, met drie oudere, getrouwde zussen. Zijn hobby: beeld en geluid. Hij voetbalt ook wel, maar niet met overgave. Rombout is kerkelijk meelevend. Als presentator werkt hij mee aan de radio-evangelisatie van de gemeente. Aan een praatprogramma met elke week een nieuwe, prikkelende stelling. Eerste stelling: Roken is zonde! Een meisje, dat ook meewerkt aan het programma, is verliefd op

hem. Hij ook op haar? In elk geval krijgen ze verkering, ook al lijkt het onder druk van de omgeving.

In het elftal is een jongen die zich **wal** afzijdig houdt. Peter gaat na een wedstrijd niet met de andere jongens onder de douche. De coach noemt hem een mietje. Rombout neemt het voor hem op. Waarom? Dat weet hij zelf niet. Maar zo ontslaat contact. Peter komt er openlijk voor uit dat hij homo is. En laai merken dat hij zich tot Rombout aangetrokken voelt. Dat brengt de jongen, die net verkering heeft met Pauline, hevig in verwarring. Want aan die verkering klopt iets niet. Rombout voelt zich niet op zijn gemak als hij alleen met haar is. Wel als hij bij Peter is. Hij komt in een moeilijk parket als zijn vriend Peter hem uitdaagt homofilie als onderwerp te kiezen. Hij draagt de stelling aan: 'Een homo heeft ook liefde nodig'. In Rombout's stadium van verwarring en ontkenning praat hij met de anderen mee. Over homo's. Hij stoort zich wel aan grappen, maar houdt zich stoer. Het is de ontkenning die hem ertoe drijft verkering met Pauline te nemen. Peter zegt hem ronduit dat hij zich vergist. 'Ik kan wachten' is de klem die hij op Rombout legt. Dit stadium preludeert op de 'coming out'. Erkenning voor jezelf en dan naar de mensen om je heen.

Flashbacks

Door de verhaallijn heen lopen 'flashbacks', flarden herinnering aan zijn kindertijd. Van het ongeluk dat hem als kleine jongen

overkwam. Het lidteken. Langzaam **komt** de herinnering aan de oorzaak terug: de 'potlood-venter' die hem in de hut in het nauw dreef. Voor wie hij vluchtte. Er is de flashback van de kiezelsteen die hij van zus Emma kreeg. De toversteen die helpt om geen pijn te voelen **bij** de tandarts. En dan is er ook de herinnering aan zijn tweeling broertje dat bij de geboorte overleden is. Theodoor, godsge-schenk. Als of zijn broertje in een keer zijn nieuwe naam kreeg.

De roman is een vlechtwerk van draden. De gebeurtenissen rond Rombout en zijn familie, zijn vrienden en vriendin. De herinneringen aan vroeger die in vlogen en flarden opkomen. De notities die hij onder een geheim wachtwoord op de **computer** maakt. De gesprekken met de medewerkers aan het radioprogramma. Het is vooral via zulke gesprekken **dat** allerlei kanten van homoseksualiteit aan de orde komen. Op open en natuurlijke wijze. Informatief voor de jonge lezers.

Er zit subtiële humor in het **boek** verborgen, een knipoog aan de lezer. Het radioprogramma Col-lage heeft het postbusnummer 31. Ook zitten er sterke contrasten, soms in een zeer korte passage. Ik **noem** er **één**. Als Peter voor de eerste keer een arm om hem heen slaat, lees ik: '**Een** onverklaarbaar gevoel van rust komt over Rombout. Alsof alles opeens in volkomen harmonie is. Zoals die moeder van een soldaat, die een groep militairen **zag** marcheren en zei: "Kijk, mijn zoon is de enige die in de maat loopt".' Een zin om te herlezen. Het klopt niet, en toch klopt het. Zo tegendraads. Net **als** de Judaskus. Nee, niet die met Peler. Maar zijn gevoel van ver-raad, gepleegd tegenover het meisje Pauline. Die hij kuste, terwijl hij haar – en zichzelf – bedroog.

Homo factus est

Rombout hoort zijn moeder tijdens het stofzuigen de Latijnse tekst van de geloofsbelijdenis van Nicea zingen. Zij heeft geen notie van de strijd die in haar zoon woedt. Zij oefent voor de uitvoering van haar koor. Wij hoort haar zingen, over de Zoon van God: '**homo factus est**' (en is een mens geworden). Terwijl zij niet weet, nog niet weten **kán** welke indruk die zin, dat ene woord op haar zoon maakt. Van de Zoon **van** God belijden wij dat Hij 'homo factus est', dat Hij een **mens** geworden is. Die woorden vormen ook het eind van het boek, het rustpunt dat Rombout vindt. 'Homo, méns'. De woorden die hij op de witte kiezel heeft gekrast. Dat mag een homo weten: voor God is hij of zij in de eerste plaats een mens.

Ik, de betweter, denk: maar het woord 'homo', zoals wij in het Nederlands gebruiken, komt toch helemaal niet **uit** het Latijn? Dat is ontleend aan het Grieks. Het betekent '**gelijk aan**', en niet 'mens'. Goed, wij horen in het Nederlandse woord 'homo' wel het oude Latijn, maar dat klopt dus niet. En toch ..., staan in Filippienzen 2:7 niet de heerlijke woorden dat de Zoon van God 'aan de mensen gelijk geworden is'? Daar gebruikt de apostel Paulus het Griekse woord 'homoiooma', gelijkheid (aan de mensen). Ja, dat zegt de belijdenis van Nicea in feite ook: in de Latijnse versie 'et homo factus est'. De gedachte is volkomen waar: een mens mag er rust in vinden dat de Zoon van God **méns** als wij geworden is. En een andere belijdenis, onze eigen Nederlandse, legt dat zo **uit** met aanhaling van dat vers uit Filippienzen: de Zoon '**heeft de gestalte van een dienstknecht aangenomen en is aan de mensen gelijk geworden**' door echte menselijke natuur aan te nemen **met** al haar zwakheden, uitgezonderd de

zonden' (artikel 18). Niet **ons** zondige, maar **wel** ons geschonden mens zijn. Inclusief de geschonden seksualiteit. De Schrift leert mij m'n Heiland kennen, niet als heteroseksueel mens, maar als **méns**. Die de lasten **van** ons menszijn op zich genomen heeft.

Ik denk ook aan de profetie van de knecht des HEREN, vervuld toen Christus mensen van hun fysieke en psychische lasten bevrijdde. 'Hij heeft onze zwakheden op zich genomen ...' (Jes. 53:4; Mat. 8:17). Hij heeft - hij zijn eigen mens zijn - als hel-ware in zich opgenomen wat wij aan schade **in** ons individuele mens zijn meedragen. Ook in onze geschonden hetero- of homoseksualiteit. Ook al vertelt het evangelie niet over herstel-wonderen van homoseksuele mensen, de worsteling van Christus is wel op hen van toepassing. Hij heeft onze zwakheden op zich genomen. Zo diep is Hij in ons mens zijn ingegaan. Doordat de Zoon van God **een** méns geworden is.

Op dat punt gekomen, waar de roman eindigt, **zet** ik een stap verder. Die zou in een roman als deze gekunsteld overkomen. Maar het is deze stap, een gedachte die mij veel bezighoudt, in verband met alle ongehuwde broeders en zusters: we worden door Gods genade toch allemaal geroepen in de navolging van Jezus Christus, die mens geworden is? **Dan** mag het bijzondere betekenis krijgen als we zien dat onze Heer **zonder** de aanvulling door de ander door het leven is gegaan. Als iemand weet wat het is om **alleén** te gaan, dan Hij! Als iemand weet wat het is geen aanvulling **en** vervulling in de ander te krijgen, dan ja Heer en Meester!

Worstelen met God

De witte kiezel beschrijft de

onderkenning van homoseksuele gevoelens vanuit een jongen in de adolescentie. i-let geeft geen ethische beoordeling. Dat past niet bij de vorm van een roman. Maar de vraag mag wel gesteld worden: welk beeld geeft de schrijver zijn jonge lezers mee? De stelling die in het radioprogramma besproken wordt is: 'Een homofiel heeft ook liefde nodig.' Onbepaald is welke vorm die liefde aannemen mag. Dat laat de roman open. De intimiteit die zich tussen Peter en Rombout ontwikkelt, is een aanraking, een omhelzing, een kus. hand in hand lopen. Fijnzinnig zet de schrijver neer hoe Rombout zich in die intimiteit gelukkig voelt. Zo anders dan in de nabijheid van Pauline, 'zijn' meisje. Dat roept de vraag op hoe intimiteit en seksualiteit te onderscheiden zijn. Maar de roman zou mislukt zijn als daar een ethische afweging aan toe was gevoegd. Die levensvraag van homoseksuele jongens en meisjes blijft wat het is: een vraag waarin liet gevoel nu eenmaal een sterke rol speelt. Een gevoelsmatig natuurlijke, en niet tégennatuurlijke rol. En tegelijk is er de scherpte en pijn van de bijhelse woorden. Tegennatuurlijk. gruwel ...

Sterk is deze roman in het vermijden van de valkuil van een ethische weging. Even sterk in het wél benoemen van Rombouts worsteling met zijn geweten, Gods Woord en de informatie over homoseksualiteit. Wat het laatste betreft, de jongen leest op het internet over biologie en psychologie. Sommigen stellen dat homofilie te genezen is. Anderen wijzen op factoren in de aanleg, de ontwikkeling en het sociale milieu. Nee, de traumatische ontmoeting in zijn vroege jeugd met de exhitivist kan niet de oorzaak zijn. Dat wordt duidelijk uit het gesprek met de mentor, mijnheer Visser.

De leraar die doos zijn leerlingen 'Softy' genoemd wordt. Eindelijk kan Rombout de man met de grijze jas en besmette herinnering loslaten!

Ja, misschien is wel het verlies van zijn tweelingbroertje een factor. Onderzoek wijst uit dat bij tweelingen vaker voorkomt dat de ene homo- en de andere heteroseksueel is. En dat leidt Rombout tot de conclusie: 'Theodoor was dus normaal ... Daarom was hij het cadeautje van God ...' Er is steeds de band aan het broertje dat hij nooit gekend heeft, en tegelijk het contrast waarin hij zich altijd de mindere voelt. Een aangrijpende kreet: 'God, waarom liet U mij in leven en moest Theodoor dood?' Die worsteling leidt ook tot de volgende aangrijpende gedachtenflits: 'God doet dat vaker met hroers. De jongste is de beste. David wordt koning. Abel is goed, Kaïn slecht. Jakob heb Ik lief. Esau haat Ik. Theodoor een godsgeschenk, Rombout een gruwel.' Een worsteling met het Woord. Met God. Een worsteling om in te delen. Niet met oordelen. Op deze wijze geeft de schrijver zijn lezers toch iets aan informatie door. Maar het blijft op natuurlijke wijze: via de ontdekkingsreis van Rombout.

Mens in de eerste plaats

De roman heeft een dramatisch einde. Rombouts 'coming out' wordt geforceerd door de gebeurtenissen. Welke? Dat moet u zelf maar lezen. Het laatste hoofdstuk maakt de titel duidelijk. Met het prachtig bijbelse motief van de witte steen. De belofte van Christus. onze Verlosser: 'Wie overwint, hem zal Ik een witte steen geven, en op die steen een nieuwe naam geschreven, welke niemand weet dan die hem ontvangt' (Openbaring 2:17). De jongen zelf schrijft op de witte kiezel: homo = mens. Als zijn nieuw gekozen naam:

homo = mens. Die naam neemt hij aan uit de hand van God. Ontvangen in het lied van zijn moeder. Haar niet-zo-bedoelde gave aan hem. Een reddingsboei, uitgeworpen door Gods Geest. Het eindpunt van de roman is het eerste rustpunt. Een vertrekpunt voor een leven. Het boek eindigt met vriendschap, met de liefde van ouders en kind, met aanvaarding in de liefde van God. Van zichzelf, van elkaar. Aan onze kant een begin van aanvaarding. Aan de kant van God onvoorwaardelijk. 'Mag ik er zijn voor God?' Die diepe vraag krijgt een hoog antwoord. Daarom stem ik in met de woorden die Rombout houvast geven en die hij op de witte kiezel schrijft: homo = mens. Dat is de duidelijke boodschap die de schrijver in de vorm van deze roman de wereld in zendt. Het is tegelijk het vertrekpunt van alle ethiek, persoonlijk en als gemeenschap van geheiligden. Beginnen bij de gave van het mens zijn, geschapen naar het beeld van God. Vernieuwd in Christus Jezus. de mens.

15+

Voor welke leeftijdsgroep is deze roman bestemd? Ik zou zeggen 15+. Maar leest u het als ouders en opvoeders ook zelf. Om u te helpen uw kinderen op te voeden, ook in de onluikende en verwarrende seksualiteit. Misschien dat uw eigen kind op dit moment in het verborgen in verwarring is over zijn of haar seksuele identiteit. Een roman kan helpen om tot openheid te komen. Om te voorkomen dat de jarenlange worsteling zich in eenzaamheid voltrekt. En de 'coming out' als een totale cchok komt.

De roman helpt ook om naastenliefde in hun eigen leeftijdsgroep te leren. Om makkelijke scheldwoorden af te leren. Rombout denkt, bitter, met afschuw over

zichzelf: 'Hij is een homo, een flikker, eei **poet**, een nicht, een mietje, van de verkeerde **kant** en wat de mensen nog meer hebben bedacht om aan te geven hoe afschuwelijk hij is ...' Dat zegt hij over zichzelf. Na lezing van en inleving in deze roman láát je het voortaan om zulke woorden te gebruiken. Wat zou het veel pijn, afwijzing en eenzaamheid voorkomen als onze kinderen dat sámen leren. En het niet van óns leren zulke woorden wel te gebruiken.

Als u **uw** kind dit boek te lezen geeft of ziet lezen, lees het zelf ook en praat erover door. Er zijn beslist schokkende passages. Bijvoorbeeld over de ontmoeting niet de potloodventer die nias-turbeert. Een uitgelézen kans om eerlijk te praten over dingen die gebeuren. Misschien een kans voor uw kind om nare ervaringen, vaak vethorgen juist voor ouders, te benoemen en te verwerken. Of om eigen onzekerheid en schaamte, bijvoorbeeld over zelfbevrediging, uit te spreken.

Vaders en moeders

Ik raad dit boek, juist als jeugdroman, ook ter lezing aan de ouders van een lesbische dochter of homofiele zoon aan. Het helpt hen – misschien opnieuw – te delen in de periode van de jeugd van hun kind voordat het tot de 'coming out' kwam. De 'coming out' is vaak de confrontatie met ouders als eersten. In de spanningvolle relatie van de adolescent die zich losmaakt. Vaak kwam het als een absolute schok. En ontstond, misschien door ondnordachte reacties, verwijdering. In het gezin, in de kerk. Deze roman, ook over de voorbije jeugd van kinderen, kan helpen om je in te leven in die fase waarin je niet hebt kunnen delen. Misschien dat het boek een nieuwe opening geeft. Tot gesprek over liet beginpunt:

homo = mens. Tot ontmoeting in de liefde die de Schepper en Verlosser aan liet begin plaats.

Ds. E.A. de Boer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zeist

N.a.v. Frans van Houwelingen, De witte kiezel Jeugdroman. Uitgeverij De Vuurbaak, Barneveld 2000. ISBN 90 5560 201 9. _ 10.50.

Persberichten

GMV stelt richtlijnen traktementen 2002 vast

Het Platform van Commissies van Beheer, aangesloten bij het christelijk vakverbond GMV, heeft de richtlijnen voor de predikantstraktementen 2002 vastgesteld, evenals die voor de salarisschalen van kosters en pastoraal/kerkelijk medewerkers.

De tabellen zijn aangepast met 3,0% ten opzichte van de bedragen per 1 juli 2001. In die 3% is 0,4% verwerkt als correctie op de gemiddelde CAO-loonontwikkeling van 2009. Deze lonen zijn in de tweede helft van 2001 doorgegroeid tot 4,5%. Per 1 juli was de loonstijging 4.1%. Naast deze correctie is ingezet op een verwachte stijging van 2,6%. Per 1 juli 2002 zal er naar verwachting een zekere aanpassing

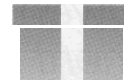
plaatsvinden. De terugvallende economie zal de loonstijging voor 2002 enigszins temperen. Het GMV rekent op een uitkomst tegen de 3%.

Verder is voor predikanten de systematiek van de vergoeding ziektekosten aangepast. Die werd ontleend aan de systematiek van overheidsvergoedingen. Daar verandert dat systeem in combinatie met andere arbeidsvoorwaardenelementen, waardoor die aanpak minder bruikbaar werd. De nieuwe regeling koppelt de ziektekostenvergoeding nu aan de vergoeding van het werkgeversdeel ziekenfonds. Aan de kostenvergoedingen voor predikanten is er één toegevoegd, namelijk de vergoeding voor ondersteuning door een belastingadviseur. Met de fiscale veranderingen, die telkens weer van invloed zijn op het inkomen van de predikant, is het van belang dat de predikant bij zijn jaarlijkse opgave inkomstenbelasting deskundig en onafhankelijk kan worden bijgestaan. Dal brengt ook mee dat fiscale mechanismen tegenvallers beter kunnen worden voorzien. Derhalve wordt een bij de kerk declarabele vergoeding tot een bedrag van f 450,00 (excl. BTW) voorgesteld. Het gaat hier om een vergoeding aan een onafhankelijk belastingadviseur. De predikant is vrij om deze te kiezen.

Geerds Consult → Creatief en toekomstgericht

- * coaching & supervisie
- * loopbaan- en outplacementbegeleiding
- * conflicthantering en -bemiddeling

Drs. J.F. ((Koos) Geerds - Wicherserf 19 - 7722 AT Dalfsen
Tel. 0529-432766; E-mail: geerdsconsult@wxs.nl

Uit; alle volken

"Wat vind jij van Pim Fortuyn?" Sanel kijkt me verwachtingsvol aan. Ik vertel hem waarom ik geen fan van de nieuwe politieke ster ben. Zijn opvattingen zijn niet op bijbels gedachtengoed gefundeerd en kuinen allereerst daarom niet op mijn sympathie rekenen. Ook zijn visie op het asielbeleid deel ik „natuurlijk” niet. Ik vermoed dat bij dit laatste punt voor Sanel de pijn ligt, maar blijk me te vergissen. „Ik ben het helemaal met hem eens”, zegt de Bosnische man stellig. „Hij heeft gelijk. Nederland is vol.” Nu is het mijn beurt om verwachtingsvol zijn kant op te kijken. „Er is geen plaats voor mensen die hier al zeven jaar in een asielprocedure zitten”, licht Sanel zijn standpunt toe. „Die worden gewoon naar hun land teruggestuurd. Dat is onmenselijk. Dan kun je beter meteen zeggen dat Nederland vol is. Dat is tenminste duidelijk. Fortuyn zegt het precies zoals het is.” Zelf gaat de Bosniër al meer dan drie jaar onder zijn mocizame asielprocedure gebukt. „Als Nederland na een halfjaar had gezegd dat ik hier nìcì kon blijven, had ik er vrede mee gehad. Dan had ik het ergens anders geprobeerd. Maar waar kan ik nu nog heeti als wij straks ook te horen krijgen dat we het land uit moeten? Mijn kinderen spreken intussen Nederlands.” Hij legt z'n dossier op tafel en verzucht: „We worden hier gewoon kapót gemaakt.”

Later op de avond heft Diran een zelfde klaagzang aan. Hij heeft iwcc dagen geleden de uitslag van de rechtbank gekregen. Het tweede bezwaar dat de Irakees tegen de negatieve beslissing over zijn

asielaanvraag had ingediend, is nu ook afgewezen. In een begeleidend schrijven laat de advocaat weten niets meer voor hem te kunnen doen. „Waar moet ik heen?” roept de alleenstaande man wanhopig uit. Meer dan drie jaar geleden sloot hij de deuren van zijn juwelierszaak in Bagdad omdat afpersingen en bedreigingen hem het leven naar eigen Leggen onmogelijk maakten. Hij dook een tijd onder, waarna hij naar Nederland vluchtte. Na een lange procedure is hij veel illusies kwijtgeraakt. T-Tj verwacht nu een brief met de mededeling dat hij binnenkort het AZC moet verlaten. „Wat kan ik doen? Illegaal ergens onderduiken? Eti zwart gaan werken om in m'n levensonderhoud te voorzien? Ik moet toch iets!” Wat Diran vooral niet kan verkroppen is dat Nederland in zijn ogen moslims ruimhartig aan een status helpt, terwijl christenen stelselmatig zouden worden uitgewezen. „Koerden die uit Noord-Irak komen, krijgen een verblijfsvergunning. Tegen mij zegt Justitie dat ik zonder problemen in Noord-Irak kan gaan wonen, omdat groepen Chaldeeuwse christenen daar vrij kunnen leven. Maar ik kom daar niet vandaan en ik heb daar helemaal geen relaties. Wat heb ik er te zoeken? Helemaal niets”

Ook Anna verdenkt de Nederlandse overheid ervan moslims een voorkeurbehandeling te geven. De Armeense vrouw kan zo een rij namen noemen van islamieten die een verblijfsvergunning hebben gekregen. Maar zij en haar gezin – Armeense christenen uit Syrië – kregen opnieuw een negatieve uitslag ie verwer-

ken. Sinds het bericht in hun bungalow werd bezorgd, gaal Anna niet meer zonder slaappillen naar bed. Ze kan het nok amper meer opbrengen 's zondags naar de kerk te komen. Onophoudelijk malen haar gedachten over een ongewisse toekomst.

Anna is ervan overtuigd dat haar gezin niet naar Syrië terug kan. „We gaan liever hier dood dan daar.” Hoewel hun procedure nog niet ten einde is, tieft ze er geen enkel vertrouwen in dat er nog serieus naar hun argumenten wordt geluisterd. „Het asielbeleid in Nederland is net een loterij. Als je gelukt hebt, krijg je een status, Anders niet. Es zijn mensen die hun hele vluchtverhaal gelogen hebben. Die mogen blijven. Als je eerlijk vertelt waarom je hier gekomen bent, zeggen ze: Ga maar terug.”

Dezelfde ervaring heeft ook Sanel. „Ik word gestraft omdat ik eerlijk ben. Ik had natuurlijk ook m'n paspoort kunnen verscheuren en kunnen zeggen dat ik uit een ander land kwam, om meer kans op een status te krijgen. Maar ik wilde eerlijk zijn. Nu worden we aan alle kanten tegengewerkt.” Terwijl hij het zegt, verschijnt op de televisie ineens het kale hoofd van Pim Fortuyn in beeld. Het is dat Sanel geen stemrecht heeft, zegt hij zuur, anders kon deze lijsttrekker in mei op zijn stem rekenen.

W.M. Bakker is lid van de Gereformeerde Kerk te Harderwijk. Ook is hij voorzitter van een interkerkelijke diaconale werkgroep waarin tien kerken participeren rondom het AZC Zeewolde

*Dienende vrouwen in het
Nieuwe Testament 1*

Sinds enige tijd is in sommige gereformeerde kerken een aantal vrouwen actief. Wij noemen haar in Zeist – bij gebrek aan een betere term – PPH-sters. Zij hebben met steun van de kerkenraad de opleiding 'pastoraal-psychologische hulpverlening' gevolgd. Zulke zusters verrichten in de praktijk pastorale hulpdienst. Passen, afgezien van haar leeftijd, in het profiel van de pastorale vrouwen uit Titus 2:3-5? Of lijken zulke zusters op diaconessen?

In mijn laatste serie studies wil ik – op de noemer 'Dienende vrouwen' – nagaan of we in het Nieuwe Testament de vrouw als diacones of als vrouwelijke diaken tegenkomen. En wat de Bijbel ons meer vertelt over structurele inschakeling van gelovige vrouwen in de dienst van de kerk.

spoorzoeken

In 1979 hield prof. J. van Bruggen het referaat 'Diaconessen spoorloos' voor de bond van Gereformeerde mannenverenigingen. Dit werd eerst afgedrukt in *Petah-ja*, en in 1984 als hoofdstuk V opgenomen in zijn boek *Ambten in de apostolische kerk*. Deze bijdrage baarde opzien omdat Van Bruggen er in kerkordelijk opzicht voor pleit de diaken los te maken uit de kerkenraad. Als diakonen niet langer medeverantwoordelijk zijn voor het algemeen beleid van de kerk komt er ruimte voor het exegetisch perspectief: de gemeenten van Nieuwe Testament en van de eerste eeuwen era kenden vrouwen als diacones. Niet het diaconaat als eerste van de ambten dat wordt opgesteld voor de vrouw, maar een stap terug voor de diaken, zodat hij weer naast de dienende zuster komt te staan.

Het exegetische spoorzoeken van prof. Van Bruggen heeft niet veel discussie opgeleverd. Er is wel een communis opinio gegroeid: in het licht van Bijbel en kerkgeschiedenis is de vrouw in diaconale dienst mogelijk. De kerkordelijke positie van de diaken bleef echter onveranderd. Ook kwam er geen meer structurele dienst van vrouwen in de gemeente. Het voorbeeld van de Gereformeerde Kerk te Harlingen, waar langs een oud spoor sinds 1889 een door de kerkenraad benoemd college van diaconessen is, kreeg geen navolging. Misschien helpt het de Bijbel nog eens opnieuw grondig te lezen. Nu in het bredere verband van de dienst van de gelovige vrouw op alle terreinen.

dienende mannen

Ik houd mij bezig met de vraag: worden zusters in het Nieuwe

Testament 'diaken' of 'diacones' genoemd? Het Griekse woord 'diakonos' betekent letterlijk: dienaar, helper. Hij is er voor de ondersteunende diensten, naast de oudste of ouderling (Fil. 1:1; 1 Tim. 3). 'Woord' en 'dienst' zijn de twee taakvelden van alle werk in de gemeente (1 Pet. 4:11). Daarom vind je, ook als de naam diaken nog niet gebruikt wordt, al in Handelingen 6 die twee taakvelden. De apostelen menen zich te moeten beperken tot wat hun eerste opdracht is: 'het gebed en de bediening van het woord'. Voor het andere werk, dat om aandacht schreeuwt, zetten zij het eerste zevental helpers in. Zij krijgen de leiding bij 'het bedienen van de tafels' (hier staat het werkwoord *diakonein*). De gemeenschappelijke maaltijden in de gemeente zijn een praktische vorm van geloofsgemeenschap. Voor die hulpdienst worden al vroeg zelfstandige werkers ingeschakeld. Onder leiding van de heilige Geest die praktische wijsheid geeft. In Handelingen 2 worden vier kernen van het leven van de gelovigen genoemd: 'Zij bleven volharden bij (1) onderwijs van de apostelen, (2) de gemeenschap, (3) de breking van het brood en (4) de gebeden' (2:42). De 1^e en 4^e kern vormen de hoofdtaak van de apostelen. De 2^e en 3^e zijn het taakveld van de Zeven. In die taakverdeling vinden we de basisstructuur van de dienst in de kerk en aan de wereld. Ja, dan zijn het mannen die voorop gaan. Maar dat feit zegt nog niets over het werk. Het zijn deze twee taakvelden die we

leren onderscheiden: het woord en de dienst.

De naam 'diaken' komt voor in Fil. 1:1 en 1 Tim. 3:8-10 en 12-13. Jammer genoeg komen we op die plaatsen weinig over hun exacte werk te weten. Paulus geeft geen taakomschrijving, maar tekent het geestelijk profiel van de 'dienaars'. Dat profiel is vrijwel gelijk aan dat van de oudsten (1 Tim. 3:1-7), met uitzondering van die ene trek die wel bij oudsten, maar niet bij de diakenen gezocht wordt: de bekwaamheid om te onderwijzen. We moeten op de term diaken, 'dienaar', afgaan om de inhoud van liet werk te ontdekken. En dan trekken we de lijn naar het genoemde gedeelte, Hand. 6. 'Dienen' wijst op de concrete omgang van broeders en zusters in de gemeente. Op de kerk als levend lichaam, elkaar dienend door de liefde.

vrouwen in dienst

Naast mannelijke diakenen komen in de gemeenten van het Nieuwe Testament ook dienende vrouwen voor. Het werkwoord 'dienen' wordt gebruikt in verband met die vrouwen in Jezus' discipelkring 'die tien dienden met hetgeen zij bezaten' (Lk. 8:3). Zij zorgden, met hun geld én hun inzet, voor het levensonderhoud van Jezus en zijn leerlingen. Ze hebben geen titel, maar zijn gewoon wat ze doen: dienende vrouwen. Als de vrouwen die de profeten van de HERE, Elia en Elisa, onderdak boden en verder Pielpen. Het zijn opvallende vrouwen! Sommigen zijn genezen van ziekten van lichaam of geest. De boze blokkeerde haar leven, maar Jezus bevrijdde hen. Uit liefde wijden zij zich met huid en haar aan Hem. 'Met alles wat zij bezaten', of beter vertaald: met hun hele existentie. Drie worden

met name genoemd: Maria van Magdala, Johanna en Susanna. De tweede had een hoge maatschappelijke positie als echtgenote van Herodes' rentmeester. Het zijn deze en andere vrouwen (waren er ook weduwen bij?) die we bij Jezus' kruis, de graflegging en na zijn opstanding aantreffen. Ze dienen Jezus niet hun hele wézen.

Het profiel van deze vrouwen, arm of rijk, vinden we na Pinksteren terug in de persoon van Tabita. 'Deze was overvloedig in goede werken en aalmoezen, die zij gaf' (Hd. 9:36). Haar dienst hechtst in het aanwenden van haar vaardigheden en haar liefde, concreet in het maken van kleren voor de armen. We zullen haar later nog tegenkomen als we het zullen hebben over de 'weduwen'. met wie Tahita (Dorcas) blijkbaar samenwerkte (9:39). Nee, 'diakones' wordt ze niet genoemd. Zij is echter de eerste die nadrukkelijk 'leerlinge' genoemd wordt, met de vrouwelijke vorm van discipel. Als die naam ná Christus' hemelvaart aan een gelovige vrouw gegeven wordt, mogen we die ook op de vrouwen in Jezus' gevolg toepassen: vrouwen als dienend discipel. Het is zelfs denkbaar dat Tabita 'leerlinge' genoemd wordt omdat zij Jezus tijdens zijn leven is gevolgd. Misschien hoorde zij wel bij het gezelschap van Luk. X:1-3.²

een vrouw als diakonos

Het zelfstandig naamwoord 'diacones', de vrouwelijke vorm van *diakonos*, komt in liet hele NT niet voor. Maar de mannelijke vorm wordt wel een keer op een vrouw toegepast. Een zuster, Fébé gelieten, wordt *diakonos* van de kerk te Kenchreae genoemd (Rom. 16:1). Zo typeert Paulus haar, als zij in Rome aankomt en aan het werk gaat: 'diakonos van de gemeente

in Kencheae'. Hij vult aan: 'zij heeft velen en ook mij persoonlijk bijstand verleend.' J. van Bruggen vertaalt: 'zij is een *beschermvrouw* geweest'. Heidenen zagen de godin Phoebe (of Fébé) als beschermvrouw. Paulus wijst (met een knipoog naar het dwaze heidendom) op een vrouw met dezelfde naam: Christus gebruikt háár om Paulus en anderen te dienen! Er wel op zo'n daadkrachtige wijze dat zij zo'n ere naam waard is. Ons interesseert hier vooral dat zij eerst *diakonos* van de gemeente genoemd wordt. We zullen dit niet te snel met de vrouwelijke vorm 'diacones' moeten vertalen (die vorm was er in het Grieks niet). Dan lezen we in de tekst in dat zij een functie had die nadrukkelijk van de diakenen te onderscheiden is. Paulus geeft de vrouw Fébé geen vrouwelijke titel, maar gebruikt onbekommerd de mannelijke vorm. Ze deed meer dan dienen. Ze was een *diakonos*, met een eigen plaats of taak in de gemeente. Met een officiële missie van haar thuisgemeente Kenchreae uitgezonden naar de zusterkerk te Rome. Calvijn spreekt zelf van 'haar ambt, omdat zij een hoogst eervolle en zeer heilige dienst in de kerk verrichtte'. Hij wijst voor de inhoud van haar werk op 1 Tim. 5, de dienst van de weduwen. In haar persoon maakt zuster Fébé de dienst aan de Heer en de heiligen zichtbaar. Zo wordt zij aan een nieuwe gemeente, die te Rome, voorgesteld.

Wat precies Fébé's taak was weten we niet. Opnieuw moeten we uit de titel 'diaken' afliden: zij heeft zich in de kerk als gemeenschap waardevol gemaakt. Blijkbaar kan zulk werk zo breed zijn als liet samenleven in de kerk breed is. Er is niet een speciaal taakveld te noemen, maar liet hele werkveld van dienstbaarheid. Opvallend is wel

dat zij in een officiële rol ('*diakonos* zijnde van de gemeente') wordt afgevaardigd.

dienende vrouwen

In 1 Tim. 3:11 worden, middenin een beschrijving van de levensstijl van de diakenen, ook vrouwen genoemd. 'Evenzo moeten vrouwen zijn: waardig, geen kwaadspreeksters. ...'. De Nieuwe Vertaling biedt ter verduidelijking het woordje 'hun' en maakt er zo echtgenotes van de diakenen van. Dat is meer dan vertaling, het is uitleg. Die is niet onmogelijk, maar de tekst zegt dat niet. Dr. H.N. Ridderhous heeft er in zijn commentaar op gewezen dat er wel vijf mogelijkheden zijn om de vrouwen in 1 Timoteüs 3 te duiden: 1. vrouwen van diakenen; 2. én van opzieners; 3. vrouwelijke diakenen; 4. helpsters van diakenen; 5. vrouwen algemeen. Het is niet waarschijnlijk dat Paulus wél de vrouwen van diakenen aanspreekt, maar niet die van de opzieners. T-let is eveneens niet waarschijnlijk dat Paulus in het gedeelte over de diakenen de echtgenotes van beide groepen zou aanspreken. Als dat al zo is, dan gaat het over vrouwen in de gemeente in het algemeen.

Ds. P. Niemeijer voert een pleidooi voor deze laatste duiding. "Zijn voornaamste argument is: we moeten *het* tekstverband niet tot 1 Tim. 3:2-13 beperken, maar de context nemen vanaf 2:8. 'Evenzo vrouwen ...' staat al in 2:9, en dan opnieuw in 3:11. Niemeijer leest het slot van hoofdstuk 2 als de dienst van de vrouwen in de kerk. Hun wordt het regeren verboden. Dan is het niet waarschijnlijk dat vrouwen vervolgens in 1 Tim. 3 in een functie worden aangeduid. Hij heeft er echter geen verklaring voor waarom Paulus, middenin een passage over mannen in functie, een vers over vrouwen in

de gemeente in het algemeen invoegt. Inderdaad, vers 11 zegt weinig inhoudelijks dat op officieel optreden wijst. Toch blijft staan: het feit dat Paulus de vrouwen in deze samenhang noemt, duidt meer op een geestelijke houding in een concreet taakveld dan op een algemene uitspraak.

Ik ben het met Niemeijer eens dat we niet te makkelijk moeten concluderen dat deze vrouwen de vrouwelijke counterpart van de diakenen zijn. De titel *diakones* stamt uit later tijd. Maar feit blijft dat zij vrouwen genoemd worden middenin een passage die over *diakonoi* gaat. Het taakveld van deze vrouwen ligt daar waarschijnlijk tegenaan: dienst in brede zin. Vrouwen die zich in dienst van het Evangelie en van de gemeente inzetten, *moeten* het volgende profiel vertonen: 'waardig, geen kwaadspreeksters, nuchter, betrouwbaar in alles.'

vrouwen naast diakenen

Er is geen reden eraan te twijfelen dat in 1 Tim. 3:11 vrouwen bedoeld zijn die náást de diakenen werkten en op dit werkveld een eigen taak hadden. Het lijkt opvallend: deze zusters worden nu niet met de functieomschrijving 'diakenen' (niet in mannelijke noch in vrouwelijke vorm) aangeduid. Maar gewoon als 'vrouwen'. Maar let op! We hebben toch uit Rom. 16:1 geleerd dat een vrouw *diakonós* genoemd wordt? Niet *diakonès*. Dan is het logisch dat Paulus in een passage over de *diakonoi* te Efeze na de mannen (vs. 8-10) ook 'vrouwen' noemt. Dat is de enige mogelijkheid om de twee geslachten afzonderlijk te benoemen die beiden met de mannelijke vorm *diakonos* aangeduid worden!⁶ Ik zou vers 11 dan ook als volgt vertalen: 'Evenzo de vrouwen (onder de diakenen): zij moeten heilig zijn, geen rodde-

laarsters, verstandig, betrouwbaar in alles.' Wat over de mannelijke diakenen is gezegd, wordt nog eens extra op de vrouwelijke toegespitst.

Opnieuw wordt niet het takenpakket van deze vrouwen beschreven. Maar opnieuw kunnen we uit het verband wel afleiden dat het ook hier om *diakonaal*, dienend werk gaat. Dienst aan de gemeenschap die door het Evangelie ontstaat. Vrouwen worden náást de *diakonoi* genoemd. Dat geeft enerzijds het onderscheid aan: mannen en vrouwen zijn in de dienst in de eerste gemeentes onderscheiden. Maar zij staan wel naast elkaar. Uitlegkundig ontstaat er een kramp wanneer elke tekst gelezen wordt naar het model waarin ambtsdragers (mannen) en vrouwen uit elkaar worden gehouden. Rij de exegese slaat in dit model voorop: de opzieners en diakenen zijn mannen blijkens de mannelijke woorden en de samenhang van 1 Tim. 2 en 3. Dan kunnen de vrouwen dus geen 'ambtelijke dienst' hebben vervuld. Zulke exegese vanuit dit denkkader houdt de inhoud van de teksten vaag. Fébé kan geen diaken zijn geweest, want *diakonia* heeft toch vaak een bredere betekenis. De vrouwen uit 1 Tim. 3:11 waren zelfs geen 'helpsters van de diakenen', want dan wordt het algemene 'vrouwen' nog beperkt tot een specifieke groep. Maar in dit model wordt de zeggingskracht van de teksten vaag gehouden.

staat van dienst

Waarom zou in de jonge kerk ambt en dienst niet dicht bij elkaar gelegen hebben? Zo dicht dat een vrouw als Fébé een officiële missie namens de kerk te Kenchreae en vanuit haar taak daar heeft uitgevoerd. Zo dicht dat vrouwen in één adem met de diakenen genoemd worden. De

diakonoï van 1 Tim. 3 gaven vast geestelijke leiding op het werkveld van de dienst in kerk en wereld. Maar misschien waren zij minder ambtsdi-ager dan nu. En stonden zusters dichter bij hen. Er zijn veel ondersteunende diensten in de kerk, zowel op het werkveld van het Woord als van de dienst. Het Nieuwe Testament tekent ons vrouwen in het werk van het evangelie.

De actieve dienst van gelovige vrouwen is een constant patroon in het NT. In Jezus' discipelkring en in de gemeentes, die in Israël en het Romeinse rijk na Christus' opstanding ontstaan. Haar taakveld is in ieder geval de 'dienst', de inzet in de gemeenschap en de hulp aan elkaar. Maar dat betekent niet dat de hulpdienst van vrouwen beperkt bleef tot wat wij als 'diaconaal' werk zien. Het kan ook ondersteunende dienst geweest zijn in de verkondiging en in het pastoraat. De dienende vrouwen van 1 Tim. 3:11 zijn niet perse onderscheiden van de verkondigende en pastorale vrouwen uit onze vorige studies. Haar staat van dienst hangt samen met die van de bijbelse *diakonoï*. Deze mannelijke en vrouwelijke dienst mag vandaag een actuele concretisering krijgen.

diakonessen

Prof. J. van Bruggen heeft uitgebreid geschreven over de figuur van de 'diacones' in het Nieuwe Testament en in de geschiedenis van de christelijke kerk. We noteren ook dit gegeven: in de oude kerk - na de periode die in het Nieuwe Testament is beschreven - worden vrouwen wél met de vrouwelijke functie-naam 'diacones' benoemd. Anderzijds noemt een grafscript uit de 4e eeuw: Sophia, de *diakonos*, de tweede Fébé.' Genoeg stof om nog eens na te lezen. Is er dan helemaal geen discussie

op Van Bruggens werk gevolgd? Jawel, maar die ging meer over de vraag of diaken in het Nieuwe Testament een ambt naast de 'ouderling' is en over de positie van de diaken in de kerkenraad. A.N. Hendriks ging in een referaat op deze aspecten in.' Uit de geschiedenis van de vroege kerk noteert hij gegevens die erop wijzen dat diakenen als ambtsdragers naast de ouderlingen gezien werden. Hij ziet de diaken in het NT als degene die de leiding over de dienst van de barmhartigheid heeft en zusters stimuleert. P. Niemeijer ging exegetisch de figuur van Fébé en van de vrouwen in 1 Tim. 3 bij langs. Helaas bleef de vrucht van de exegese ongebruikt om de dienst van mannen en vrouwen in de kerk van nu te vernieuwen. We constateerden dat de exegetische winst uit J. van Bruggens werk niet heeft geleid tot een structurele inzet van vrouwen in de dienst. Wat levert een exegetische heroverweging van zijn argumenten op? Misschien dit: dat we niet te gauw over de 'diacones' moeten spreken en een poosje langer moeten opbotsen tegen de gelijkheid van de taak-aanduiding. *Diakonos*, diaken, voor mannen **en** vrouwen in het bijbels taalgebruik. Spreken over de diacones suggereert een taak die onderscheiden is van de diakenen.

Wat mij betreft: de taakaanduiding 'diacones' is vrij en mag een concrete taakomschrijving in deze tijd krijgen. Als het maar iets van de samenwerking van broeders en zusters in de dienst zichtbaar maakt, zoals die in het Nieuwe Testament aan het licht komt.

Dr. E.A. de Boer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zeist

Overzicht van de serie schrift-studies

- * Profeterende vrouwen 1: 1 Kor. 11-14
 - * Profeterende vrouwen 2: 1 Kor. 14:34-36
 - * Profeterende vrouwen 3 Hand. 21:9-14
 - * Biddende vrouwen 1: 1 Tim. 28-12
 - * Biddende vrouwen 2: 1 Tim. 2:13-15
 - * Verkondigende vrouwen Rom. 16; Fil. 4
 - * Pastorale vrouwen 1 Tim. 5:1-2; Tit. 2:3-5
 - Dienende vrouwen 1: 1 Tim. 3:11; Rom. 16:1-2
 - * Dienende vrouwen 2: 1 Tim. 5:3-16
1. C. van Der Leest, 'Een eeuw diaconessen in Harlingen. Een historisch relaas', In: M. Wilcke - van der Linden e.a., *Vrouw en kerk* (GSEv reeks 41) (Barneveld: De Vuurbaak, 1999), 137-150. De taken zijn: bezoek aan zieke, bejaarde en alleenstaande gemeentelieden, aan nieuw-ingekomenen en gezinnen bij geboorte; bieden van praktische hulp
 2. Bonnie Bowman Thurston wijst erop dat ook Maria Magdalena in het apocriefe Evangelie van Petrus zo wordt genoemd (*The Widows. A Women's Ministry in the Early Church* (Minneapolis: Fortress Press, 1989), 33v).
 3. J. van Bruggen schreef een mooie exegetische studie over Rom. 16:1-2, 'Een vrouw waar geen woorden voor zijn', in *Ambt en actualiteit. Opstellen aangeboden aan Prof. Dr. C. Trimp*, ed. F.H. Folkerts, P. Houtman, P.W. van der Kamp (Haarlem: Vijlbrief, 1992), 51-60. Idem George en Dora Winston, *Vrouwen in de gemeente van Christus* (Apeldoorn: Novapres, 1996), 473-474. Van Bruggen wijst op een grafscript uit de 4e eeuw, van: 'Sophia, de *diakonos*, de tweede Fébé'. P. Niemeijer heeft in *Nader bekeken* betoogd dat het woord *diakonia* in het NT vaak in algemene zin gebruikt wordt en dus niet perse 'diaken' als functieaanduiding hoeft te betekenen (jrg. 1 (1994), 77-79). Helaas confronteert hij zich

niet met Van Bruggen opstel (maar leest wel hijzelf wat deze in eerder werk over Fébé geschreven had). Nicinijer vat *diakonos* up als 'gedeputeerde'. Als dát van een vrouw kan gelden, ligt dat wel heel dicht tegen een officiële functie aan!

4. P. Niemeijer, 'Niet te beperkt!' en 'Vrouwelijke diakonen?' in *Nader bekeken* jrg. 1 (1994), 101-103, 125-127. Het eerste artikel in de serie van drie, 'Zuster zonder grenzen', is in de vorige noot vermeld.
5. Vgl. de exegetische argumenten van J. van Bruggen, *Ambten in de apostolische kerk. Een exegetisch mozaiek* (Kampen: J.H. Kok, 1984), 112-116; George en Dora Winston, a.w., 471-472. Zij halen de kerkvaders Clemens van Alexandrië, Origines en Chrysostomos aan, die uit Rom. 16:1-2 afleiden dat ook vrouwen diakonen kunnen zijn. Zie voor de geschiedenis van de exegese van Rom. 16:1-2 en de verbinding met 1 Tim. 5: Elsie Anne McKee, *John Calvin on the Diaconate and Liturgical Almsgiving* (Genève: Librairie Droz, 1984), 205-223.
- h. In exegetisch opzicht ga ik een strip verder dan J. van Bruggen (Ambten in de apostolische kerk, 11-113) door n. te stellen dat de functieaanduiding *diakonos* slechts schijnbaar ontbreekt in 1 Tim. 3:11 en b. door niet *diakonoi* als verbindende term in heel 1 Tim. 3:8-13 een sterkere verbinding te leggen met het voorkomen van *diakonos* Fébé in Rom. 16:1.
7. A.N. Hendriks, 'Het ambt en de positie van de diaken in de gemeente van Christus', in: *Dienst* 33 (1985), 163-179. Deze bijdrage viert u verwerkt in zijn bijdrage 'Ambt en vrouw' aan de bundel *Vrouwen, ambt en dienst. Gesprek tussen verschillende visies op basis van de Schrift* (I-lerenveen: Barnabas, 1998), 21-31. Ook in *Van God gezonden. Over de ambten in Christus' kerk* (Woord en Wereld 33) (Uitgeverij Woud en Wereld, 1996), 68-93.

Persbericht

VGK-jaarvergadering in het teken van het gemeentekoor.

Op zaterdag 2 maart a.s. hoopt de Vereniging van Gereformeerde Kerkorganisten (VGK) haar jaarvergadering te houden in de Tchtuskerk (Jaap van der Hoekplaats 1) te Rotterdam. Thema is dit jaar: het functioneren van een gemeentekoor in de huidige kerkmuzikale praktijk van de Gereformeerde Kerken (vrijg.). In zijn inleiding zal Dirk Zwart een toelichting geven op het functioneren van het koor in de kerk van Rotterdam-Centrum. Vanuit zijn eigen kerkmuzikale praktijk zal hij voorwaarden, uitgangspunten en mogelijkheden van koorzang in de eredienst naar voren brengen.

's Middags zal er een practicum gehouden worden. Daar zullen de cantorijen van Rotterdam-Centrum en Rotterdam-Oost de praktijk van het koor in de eredienst met voorbeelden tot klinken brengen door het zingen van antifonen, acclamaties, tegenstemmen, nieuwe liederen en solo-stukken.

In het afsluitende muzikale gedeelte zullen twee cantica centraal staan: de lofzangen van Maria en Simeon. Deze zullen in diverse vormen ten gehore worden gebracht: door samenzang van bekende en nieuwe Nederlandstalige liederen tot toonzettingen uit het koormuziekrepertoire.

Alle belangstellenden zijn van harte welkom. De toegang is vrij. Aanvangstijden: 11.00 uur (morgenvergadering), 13.30 uur (middagvergadering).

Uit de kerken

Meppel – Beroepen:

P.H. van der Lann te Leiden

Driesum – Beroepen:

J.M. Haak, kandidaat te Zwolle

Rotterdam-Oost – Bedankt

voor beroep: A.P. Feijen te Hattem-Noord

Soest-Baarn – Beroepen:

C.J. Mewe te Spakenburg-Zuid

De Bilt-Bilthoven – Bedankt

voor beroep: R. Heida te Monster

Enschede-Zuid – Beroepen (2^e predikantsplaats): D. Ophoff te Nieuwegein.

Utrum – Beroep aangenomen:

J.M. Haak, kandidaat te Zwolle, die bedankte voor Gees en Driesum.

Beroepbaar¹

Kandidaten:

E.J. Meijer, Andoorn 99.8265
KK Kampen, 038-3323909,
e-mail: ejmeijer@wxs.nl.

Predikanten:

J.W. Boerma, Coreemarke 10,
8016 LA Zwolle, 038-4653473,
e-mail: boermaj@hetnet.nl
G.J. Bruijn, Goudkruid 42,
3068 SZ Rotterdam, 010-
2206124
R.J. Blok, 06-21272713
J. de Wolf, Mignonpad 22, 3816
ET Amersfoort, 033-4728793
P.E. Lameris, Westersstraat 300,
7522 DK Enschede, 053-
4360112

1. Nieuwe opgaven en wijzigingen:
H. Piins, tel. 0546-870843

overzicht

De titel is ontleend aan een boekje uit 1944 van de hand van dr. R.J. Dam, ds. B. Holwerda en ds. C. Veenhof. De bedoeling van de schrijvers is de tegenstellingen in de dagen van de Vrijmaking dogmatisch en historisch toe te lichten,

De leergeschieden in de Gereformeerde kerken gaan in die dagen vooral over verbond en doop. Over die verschillen is echter al meer dan een eeuw strijd geweest.

Al in de dagen van de 'Vereniging van 1892' zijn de opvattingen van dr. A. Kuyper een van de redenen voor de Christelijke Gereformeerde broeders en zusters om niet met die Vereniging mee te gaan. Volgens dr. A. Kuyper is namelijk de doop een zegel op iets in de mens: van de wedergeboorte, de inwendige genade, die in de dopeling te veronderstellen is. De Gereformeerde leer over doop en verbond is anders. De doop verzegelt niet waf in de dopeling aanwezig is of verondersteld wordt. Maar de doop verzegelt de belofte van het verbond.

Al in het begin van de 20ste eeuw heeft de synode van 1905, naar aanleiding van ingebrachte bezwaren tegen de opvattingen van Kuyper, een compromispraak (de zogenaamde pacificatie formule) gedaan om de tegenstellingen te overbruggen.

Latere Gereformeerde synodes hebben in de jaren 1942 tot 1944 de leer van Kuyper toch in leeruitspraken vastgelegd en bindend opgelegd. Tegenstanders zijn toen geschorst en afgezet.

Dit leidt dan in die jaren tot de Vrijmaking.

rondblik

De jaren rond de eeuwwisseling worden nog sterk gekenmerkt door de gedachten uit de tijd van de 'Verlichting'. Het menselijk verstand is superieur en bepaalt wat goed en kwaad is.

Er is sprake van een 'gesloten wereldbeeld', waar geen plaats is

voor het bovennatuurlijk, dat ook geen plaats voor God. Het zijn deze gedachten die de mens brengen tot het idee van zelfverlossing, het idee van vooruitgang, van het op weg zijn naar een soort 'heilstaat'.

Het liberale vrijheidsdenken, dat de autonomie van de mens predikt, krijgt schijnbaar concurrentie

van het marxistische denken over de schepping van de socialistische heilstaat.

In werkelijkheid is er in beide stromingen voor de autonome mens geen plaats voor onze God. De fakkel van het Woord moet dan ook in deze tijd geheven worden, brandend blijven en een helder licht geven om deze onchristelijke ideologieën te ontmaskeren. Helaas zijn de Gereformeerde kerken, ondanks uiterlijke bloei, in deze jaren ook dikwijls het toneel van onderlinge strijd.

Kampen en Amsterdam

Al bijna direct na de bereikte eenheid bij de 'Vereniging van 1892' doen zich een aantal problemen voor. Soms over praktische zaken, maar ook over dogmatische verschillen.

Een eerste verschilpunt is direct al de vraag of de theologische opleidingen van Kampen en Amsterdam (de VU) moeten fuseren. De dolerenden zijn in meerderheid van mening dat Kampen (de school van de Afgescheidenen) nu wel kan worden opgeheven. Er volgt een scherpe bestrijding door de tegenstanders van het bestaansrecht van de School van de kerken. Het wetenschappelijk theologisch onderwijs is aan de VU in hun ogen beter. In Amsterdam kun je immers bijvoorbeeld ook al promoveren, in Kampen niet.

De band van de VU met de kerken is duidelijk heel anders dan de band van de Theologische School in Kampen met de kerken. De School in Kampen gaat uit van de kerken en is een echte kerkelij-

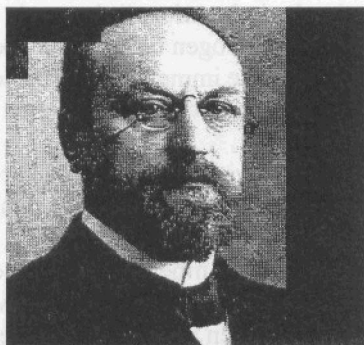
ke opleiding. De opleiding staat dan ook onder toezicht van de deputaten van de Gereformeerde synodes. De VU heeft een eigen bestuur en staat formeel los van de kerken.

Al in 1901 wordt in Kampen voor het eerst een zogenaamde 'school-dag' gehouden. Toen nog incidenteel, maar vanaf 1904 ieder jaar. Het wordt ook in die tijd gezien als een eerlijk middel om de school onder de aandacht van de kerken te brengen. Het begin van een mooie traditie.

Het zegt wel wat over de speciale band tussen school en kerken. Over een eventuele fusie tussen Kampen en de VU is jaren gedebatteerd. De Kamper professor Herman Bavinck is daar een sterk voorstander van.

In 1902 besluit de synode van Arnhem zelfs tot een fusie. Toch is het er nooit van gekomen. Er was immers hij 'de Vereniging' ook vastgehouden aan het beginsel dat de 'School van de kerken' moest blijven. De dolerenden hadden dit toen erkend. Ook omdat men rekening wil houden met de bezwaren van de kant van de Afscheidenen blijft de 'school' bestaan.

Na de synode van 1902 hebben Bavinck en Biesterveld een benoeming gekregen in Amsterdam en zijn zij uit Kampen vertrokken. In hun plaats werden in Kampen benoemd dr. A.G. Honig (dogmatick) en dr. h. Bouwman (kerkgeschiedenis en kerkrecht).

gangbare meningen

In de kerken ontstaan in het begin van de 20ste eeuw langzamerhand zogenaamde 'gangbare meningen'. Deze 'meningen' worden door velen al snel gezien als de 'vaste beginselen' van de voor-mannen. Dat wil zeggen dat ze gezien worden als voorgoed vaststaande stellingen.

Ze vormen als het ware de vaste grond onder de voeten en ze geven 'rust' in de kerken.

De zogenaamde 'pacificerende uitspraken' van de synode van 1905 gaf ook die 'rust'.

De zo gewenste rust geeft echter ook een stuk gezapigheid te zien. Men is gearriveerd.

Al in 1907 klaagt Bavinck, dat de kennis van de waarheid, die naar de godzaligheid is, gestaag achteruit gaat. Ook Kuyper waarschuwt voor verflauwing.

Wat waren nu die 'gangbare meningen', waarover dus volgens velen niet meer gediscussieerd kon worden?

We willen er drie noemen en op de laatste wat verder ingaan. We noemen de gemene gratie, de pluriformiteit van de kerk en de veronderstelde wedergeboorte. In de discussies over de eerste twee kwesties klinken geluiden door, die ook vandaag gehoord worden. In de eerste plaats kort iets over de opvattingen van Kuyper over 'de gemene gratie'.

Kuyper schrijft in De Heraut een serie artikelen over dit onderwerp. Volgens Kuyper is er in een mensenleven dat niet verlost is door Gods genade toch nog veel goeds is te ontdekken. Dat is volgens hem te danken aan Gods algemene genade, de 'gemene gratie'.

Een genade die God bewijst aan bozen en goeden. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de algemene genade en de particuliere genade. Het positieve in de wereld is een zelfstandig terrein, los van Christus en los van de genadever-

kondiging. In de kerk en in de preek gaat het over de particuliere genade, over de persoonlijke zaligheid.

Bestrijders van deze leer als A. Janse, K. Schilder en anderen menen dat dit in de praktijk betekent een scheiding van kerk en koninkrijk Gods en dat op die manier de antithese verdwijnt. In de leer van de pluriformiteit wordt er vanuit gegaan, dat alle kerken min of meer zuivere openbaringen zijn van de ene onzichtbare kerk. Vooral vanuit de VU verdedigt men de gedachte, dat samenwerken met andere christenen een zaak is van brede katholiciteit.

De begrippen calvinist en gereformerd kun je in andere verbanden wel wat breder opvatten dan binnen de kerk. En zeker je eigen kerk niet 'de ware kerk' noemen. Ook prof. dr. Herman Bavinck schrijft daarover: "*Sedert de Reformatie is de kerk overgegaan in het tijdperk der pluriformiteit, en dit feit dringt ons om de eenheid der kerk veelmeer in den geestelijken band des geloofs, dan in den uitwendigen vorm der regering te zoeken*".

Gereformeerde theologen als K. Schilder, S.G. de Graaf, J.G. Feenstra en anderen bestrijden deze opvatting, want ieder kan zich zo in zijn eigen kerk gerust voelen en de eenheid van de kerk blijft dan op de achtergrond. Ook met het aanleggen van andere maatstaven voor samenwerken buiten de kerk dan binnen de kerk hebben velen moeite.

veronderstelde wedergeboorte

De verschillen van inzicht over dit onderwerp zijn al even aan de orde geweest.

Dr. A. Kuyper heeft o.a. in zijn toelichting op de catechismus geschreven over de betekenis van de doop. Zijn opvatting is, dat "de bediening zelve van den heiligen

doop nooit anders rusten kan dan op de onderstelling, dat in het te doopen kind zelf her ingeplante geloofsvermogen, op eene voor ons verborgen wijze, reeds aanwezig is".

Verder schrijft hij, dat de doopou-
ders de kinderen "in de onderstel-
ling dat het genadewerk Gods
reeds in hen plaats greep... laten
doopen".

De kerken moeten daarom vol-
gens Kuyper de kinderen dopen.
"al wret ze vooruit, **dar** hierbij
vaak voor wedergeborenen door-
gaan, die **het van** achteren blijken
niet te zijn".

De bij kleine kinderen 'sluimeren-
de' wedergehoorte komt tot ont-
waken als men later **tot** geloof en
beking komt. Kinderen die later
niet tot geloof komen hebben
geen echte doop ontvangen. De
zekerheid van Gods beloften en
Zijn verbondstrouw worden zo
ondergraven.

Volgens Kuyper was dii echter de
echte oude gereformeerde leer.
Hij schrijft zelfs, dat als iemand
die een kind laat dopen en niet de
uitverkiezing veronderslelt, dat zo
iemand **niet** met een eerlijk gewe-
ten gereformeerd kan blijven.
Deze lccr van Kuyper, dat de
doop een zegel is op de veronder-
stelde wedergeboorte in de mens
wordt bestreden door velen, voor-
al uit de kringen van de vroegere
afgescheidenen.

Met nadruk wordt gewezen op de
vastheid van Gods verbond, waar-
op de doop een zegel is.
H. Bavinck heeft in zijn Dogma-
tiek een meer bijbels geluid laten
hooren. Hoewel hij vaak voorzich-
tig is in zijn formuleringen en ver-
zoeken wil werken, verwerpt hij
duidelijk de leer van de veronder-
stelde wedergeboorte.

Uit de kring van de vroegere
Afgescheidenen noem ik naast
Bavinck nog de namen van
prof. Helenius de Cock en prof.
L. Lindeboom.

Lindeboom heeft regelmatig
geschreven over de opvattingen

van Kuyper over de doop:

*"In hun pogingen om die term
dragelijk te maken, gaan zij echter
zelve veel te ver: **wijl** de sacramen-
ten alleen zijn ingesteld voor de
geloovigen, moeten ook de kinde-
ren geloovigen zijn, om recht te
hebben op de doop: Dat is het
standpunt der Dooperschen".*

En verder schrijft hij: "hoe kan nu
een onderstelde wedergeboorte
verzegeld worden?"

En even verder schrijft hij haast
verontwaardigd: "Gesteld eens, dat
dit of dat kind niet wedergeboren
en niet uitverkoren was, zoudt gij
het dan doopen? Neen, roepen
velen. Maar nu weet ik dat niet en
daarom doop ik ze allen, en houd
ze **voor** wedergeboren. Welk een
averechtse Theologie; welk een
meesterachtige wijsheid van den
dienstknecht".

Lindeboom wijst er **al** op dat Kuy-
per in zijn opvattingen bepaald
niet tolerant is.

de synode van 1905

Op de synode van 1905 in
Utrecht zijn een aantal bezwaar-
schriften binnen gekomen over
de zogenaamde 'leergeschillen'.
Een commissie wordt ingesteld
om advies te geven.

Deze commissie van advies
brengt unaniem een rapport uit,
dat aan de synode wordt voorge-
legd. Het rapport is kort. In de
motivering van een voorgesteld
'verklaring' geeft de commissie
aan, dat de synode over de 'leer-
geschillen' geen uitspraak moel
doen, omdat deze geschillen geen
wezenlijke, de belijdenis rakende
geschillen zijn. Wel meent de
commissie dat het wijs is dat de
synode een korte verklaring over
de zaken geeft.

De motivering wordt door de
tegenstanders van de lccr over de
veronderstelde wedergeboorte
niet onderschreven. Wel wil men
ook proberen een compromis te
vinden.

Na verschillende wijzigingen

prof. L. Lindeboom

wordt tenslotte toch een uit-
spraak gedaan, waarin voor beide
partijen ruimte komt.

Hel is een soort compromis en
men spreekt daarom wel van een
'Pacificatieformule'.

De uitspraak bevat de volgende
formulering: "Volgens de belijde-
nis van de kerken **is** het zand des
verbonds, krachtens de belofte
Gods te houden voor wedergebo-
ren en in Christus geheiligd, totdat
bij het opwassen uit hun wandel
het tegendeel blijkt; dat **het** echter
minder juist is te zeggen dat de
doop aan de kinderen der gelovi-
gen bediend wordt op grond van
hun onderstelde wedergeboorte,
omdat de grond van de doop **is** het
bevel en de belofte Gods".

Deze 'pacificatieformule' geeft in
de Gereformeerde kerke voorlo-
pig inderdaad enige vrede.

Zoals gezegd, wordt pas jaren
later in de jaren **rond** 1942 de leer
van Kuyper bindend opgelegd en
de pacificatieformule feitelijk ter-
zijde gesteld.

Dat leidt dan tot de Vrijmaking.

Drs. C. Hoksbergen is o.a. **oud**
docent van Gereformeerde Hoge-
school in Zwolle en studieleider-
coördinator van de Opleiding Gere-
formeerde Godsdienstleraren

Nog niet zo samen op weg

Gereformeerde Rond en Confessionele Vereniging deden eind januari het voorstel Samen op Weg te beperken tot een federatieve Unie. In een artikel *Kerken nog lang niet zo Samen op Weg* signaleerde NRC Handelsblad van 2 februari:

„Hervormden mogen, gereformeerden moeten. Hervormden zijn meer relativiserend, en gereformeerden gedreven”, zoals de hervormde bestuurster *Margot de Jonge* het vorig jaar **netjes** formuleerde in het kerkelijk opinieblad *Woord en Dienst*. En in de orthodoxe verklaring van deze week klonk zelfs weer oer-Hollandse kerksplittingsretoriek. „De dreiging van een scheuring overschaduwet het SoW-proces”, meenden de orthodoxen. Zij willen alleen een aantal praktische zaken - financiën, opleidingen - samen regelen, maar voor de rest zoveel mogelijk gescheiden optrekken. Ook de Katwijkse dominee *Weegink* mag graag de verschillen met de 'SoW-genoten' beklemtonen. Niet alleen zijn de preken langer, er wordt meer gezongen. „**Er zit bij ons méér ernst in de dienst**”, zegt hij. „Er is voortdurend de spanning tussen zonde en genade. De dienst is een heel gebeuren: spiritueel, bevindelijk, zeer op het persoonlijke leven gericht. **De mensen komen voor brood voor het hart.** Rij de progressievere gemeente zijn de diensten meer liturgisch, meer vieringen, dan bij ons. Bij ons beheerst de preek een dienst, de predikant wordt gewaardeerd om, of afge-rekend op zijn preek. De Katwijker accepteert niet - en dat ziet hij meteen - dat een predikant er met de pet naar gooit.” (...)

Toch is het niet alleen maar kommer en kwel binnen de SoW-muren. Zo is de eenwording op provinciaal, en vooral op gemeentelijk niveau vaak al een feit.

Twee jaar geleden ontstond uit het niets een groep jonge dominees van vooral hervormde en gereformeerde huize. Ze wonden zich vooral op over de toenemende 'verorthodoxing' van de kerk, verenigden zich onder de naam *Op Goed Gerucht*, en ontpopten zich als supporters van de protestantse samenwerking. Dagblad *Trouw* doopten hen **tot** de vrolijkste dominees van Nederland, en citeerde ondermeer dominee *Jeroen Jeroense* (40) uit Elst: „Zo'n synoderapport over Jezus, het is alsof de bijbel-exegese honderd jaar heeft stilgestaan. Die annexatie van de Schrift door de orthodoxen - alsof ik uit Jip en Janneke preek! Nou, ik zuig het echt niet uit mijn duim.”

Op Goed Gerucht heeft inmiddels een voorzitter, dominee *Peter Verhoeff* (39) uit Alkmaar. Op één punt blijkt hij het verrassend eens met de orthodoxen: Het Samen-op-Wegproces zal niet snel, misschien wel nooit, leiden tot 'één werkelijke geestelijke eenheid'. Verhoeff: „We leven in een pluriforme samenleving, een postmoderne tijd. Het zou me verbazen als de kerken in zo'n samenleving eensgezind zouden zijn.”

Fundamenteel oneens is hij echter met de geringe ruimte die Bonders en andere behoudende broeders de overige kerken in zijn ogen willen geven. Verhoeff: „Op Goed Gerucht streeft naar **een** pluriforme kerk. De **rechtervleugel** van de SoW-kerken heeft daar moeite mee - denk aan de inzegening van een homohuwelijk waartoe ondanks is besloten.

G.J. van Middelkoop

meegelezen

Maar: de SoW-kerken willen de orthodoxen het inzegenen van een homohuwelijk niet opdringen, ze wil homo's in de SoW-kerken de mogelijkheid bieden hun huwelijk te laten inzegenen. Dát is het probleem. Wij willen de rechterkant van de SoW-kerken ruimte bieden haar eigen weg te gaan, maar de rechterkant biedt ons die ruimte helaas niet." Gelet op deze geluiden en de orthodoxe verklaring van deze week, lijkt **een losse kerkfederatie de** meest waarschijnlijke optie. De eerste geluiden in die richting klonken verleden jaar al. „Op dit moment is een Eederalie het hoogst haalbare”, zei de eerder geciteerde hervormde kerkbestuurster *Margot de Jonge*. Ook de vrijzinnigen hebben hun bevestiging van wat zij zien als voortdurende orthodoxe sabotage.

Ds. *Corrie Jacobs*, secretaris van de Vereniging van Vrijzinnig Hervormden, bepleitte deze week een praktische invulling van de samenwerking. Ze zei: „**We zullen het nooit redden om het samen rens te zijn.**”

Lied van de week 10 maart

Voor zondag 10 maart staat gezang 92 uit het Liedboek voor de Kerken op het rooster. Dit lied is al eerder aan bod geweest. Een bespreking heeft gestaan in De Reformatie, jaargang 76, nummer 15.